

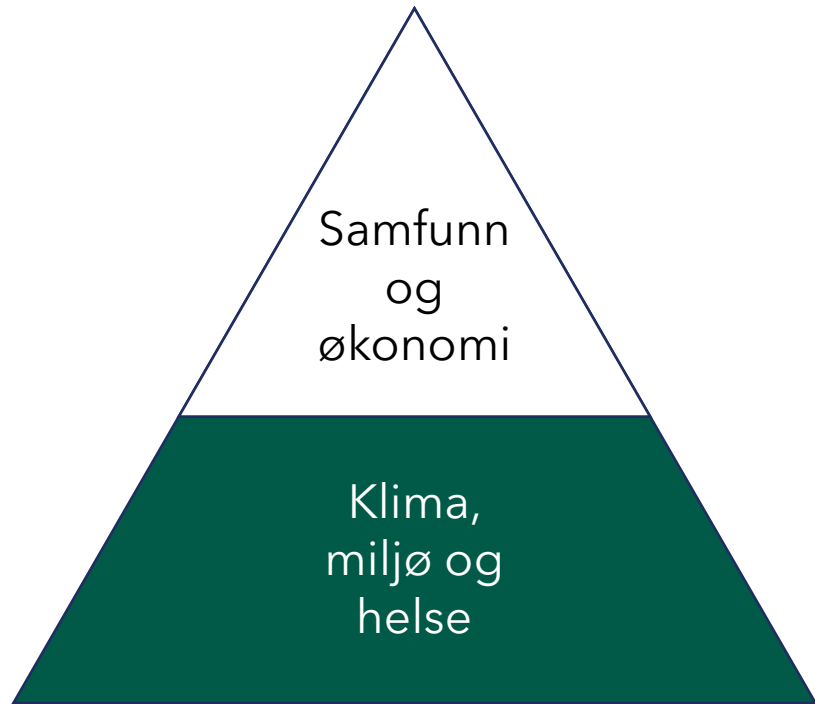
Kilde: www.toro.no

Utfordringer og muligheter i det norske matsystemet

Bob van Oort, Seniorforsker CICERO

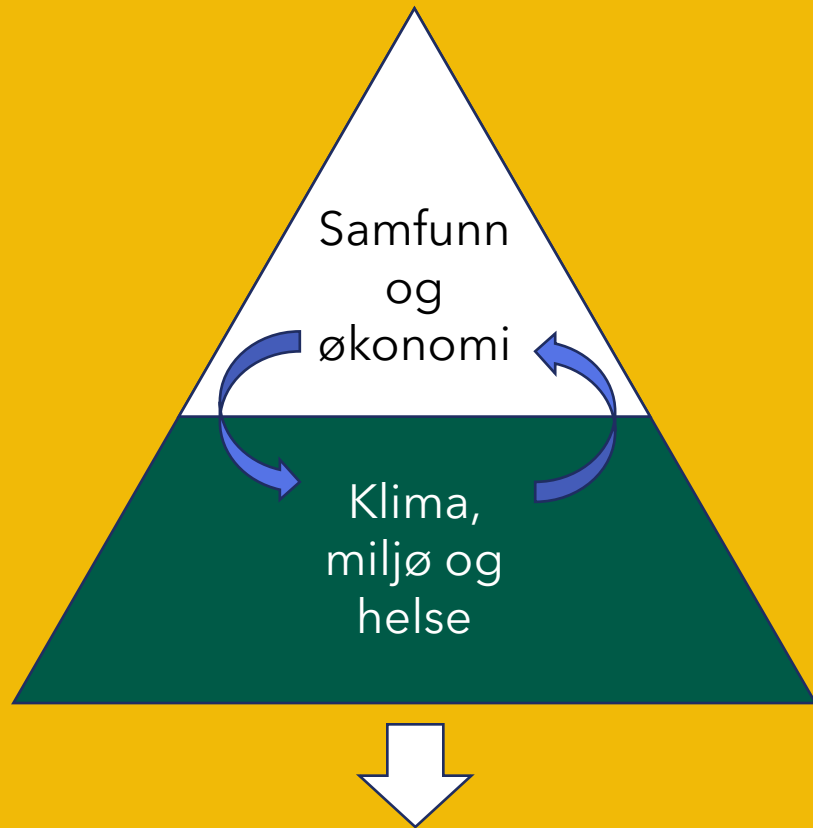
Folkehelseforeningen webinar 07.10.2025

Hva ønsker vi å oppnå i vårt matsystem?

- Matsikkerhet og beredskap (selvforsyningsgrad)
 - Landbruk over hele landet
 - Økt verdiskapning
 - Bærekraft og lave utslipp (intensjonsavtale)
-
- Klimamål og klimalov (55% (2030); 90-95% (2050))
 - Naturavtalen (30% vern, 30% restaurering)
 - Sunnere kosthold (kostråd)

Utfordringer

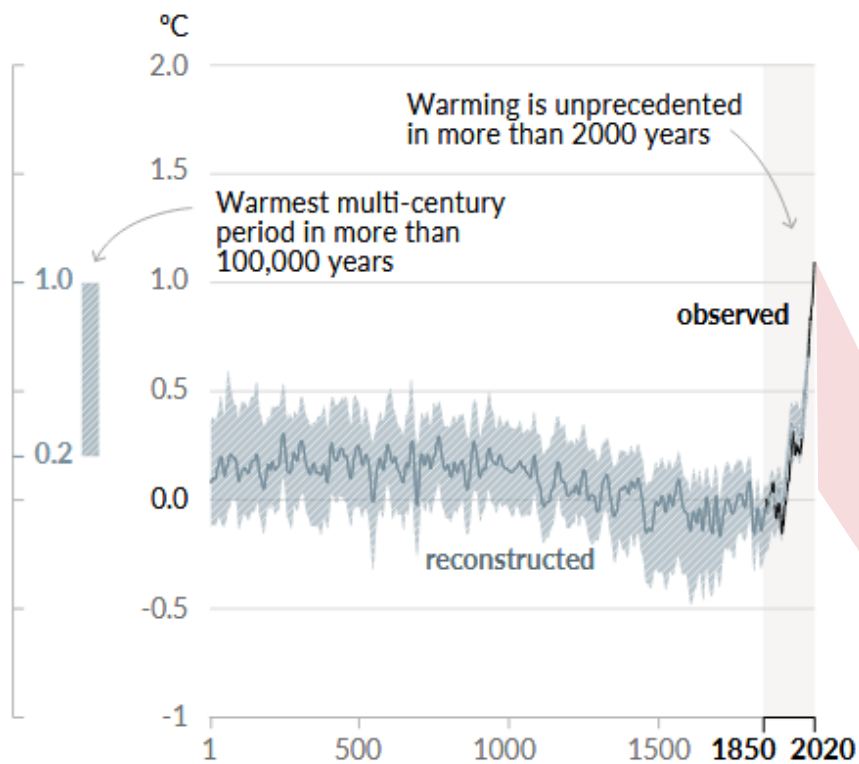

- Svak tverrpolitisk samarbeid, målkonflikter
- Lav selvforsyingsgrad
- Færre bønder og gård
- Dårlig lønnsomhet
- Lite utslippsreduksjon og klimatilpasning
- Truet kulturlandskap og biomangfold
- Dårlig oppfølging av kostrådene

Stabil og robust klima, miljø og helse er helt avgjørende for stabil og robust matproduksjon

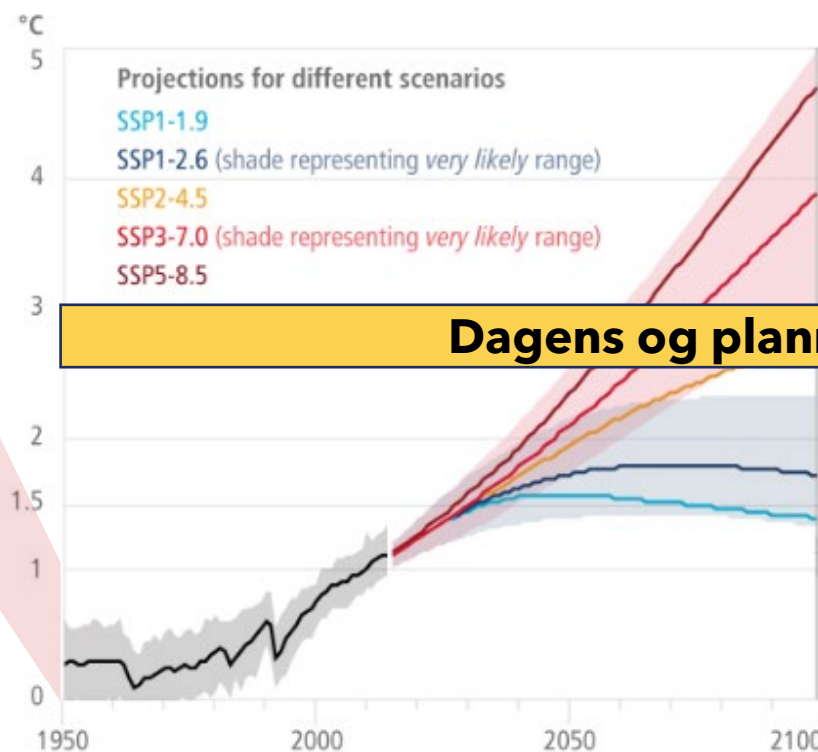
Globale endringer angår også Norge

Historisk klima

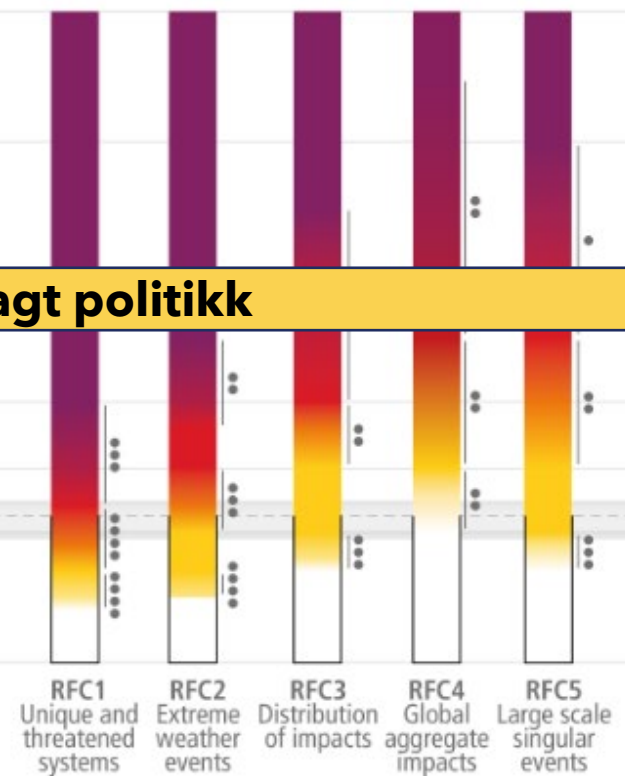

- **12.000 år stabilt**
- **Samfunn, jordbruk**

Klimascenarier

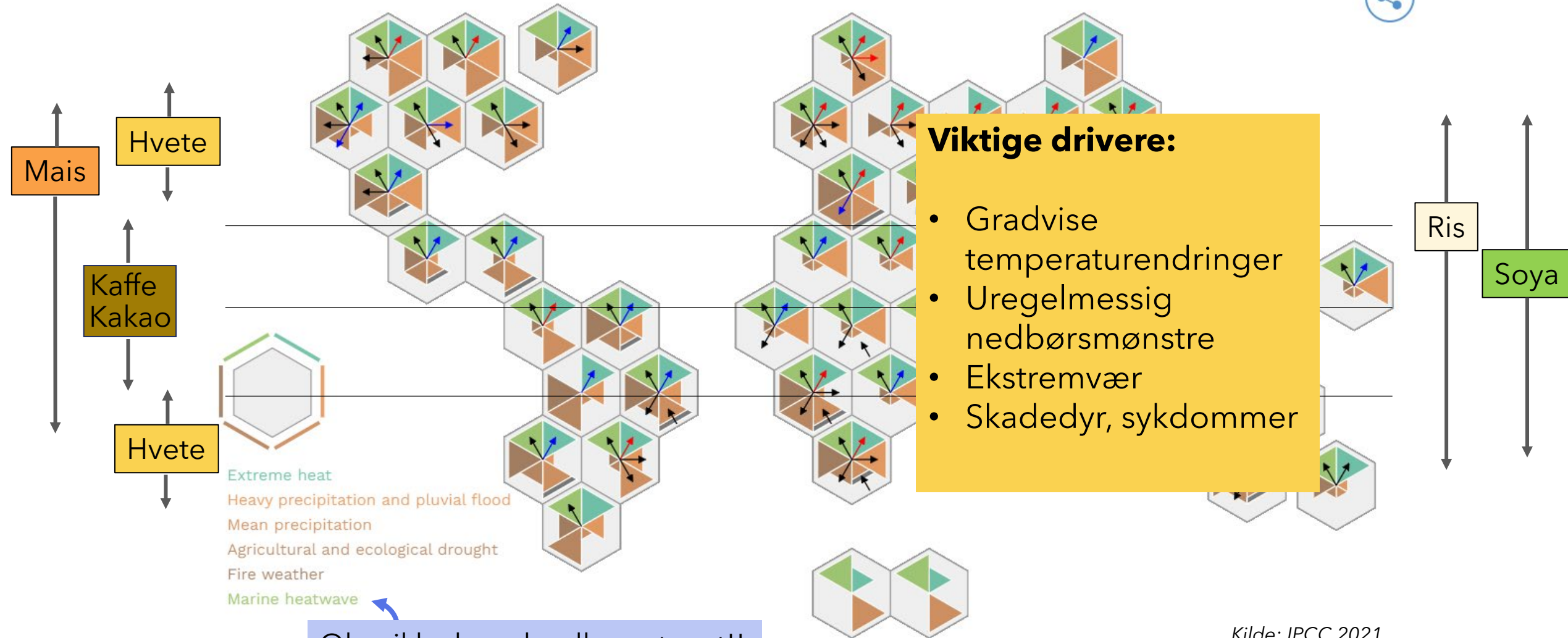

Risiko for natur og samfunn

Kilde: IPCC 2022

Hvilke endringer er viktige for matproduksjon?

Utfordringer også i norsk matproduksjon

- Svært variabel produksjon
- Kvalitetsforringelse
- Hva vi ser nå i noen år blir vanlig framover

Dårlig plantevekst på grunn av vannmetning.
Foto: Wendy Waalen

Hveteaksprikk. Foto: Andrea Ficke

Dårlig drenering og redusert infiltrasjon fører til sein opptørring.
Foto: Unni Abrahamsen

Kjørespor på grunn av høy maskinvekt og/ eller kjøring under fuktige forhold Foto: Till Seehusen

2023, Norge

Frykter ny tørkekatastrofe – landbruksministeren er bekymret

Det eneste som kan redde avlingene til bøndene på Sør- og Østlandet er store mengder nedbør.

LIKE TØRT: Einar Kiserud sier at årets tørke er like alvorlig som for fem år siden. – Hos meg, så er det ikke noe mindre tørt enn det var i 2018.

FOTO: CAMILLA ALEXANDRA LIE / NRK

Sammensatte eller påfølgende hendelser

Elendig kornavling – begynte med tørke og sluttet med flom

Årets kornavling omtales som tidenes verste. Mange vurderer å pløye ned alt.

USIKKERT: Kornbonde i Vang i Hamar, Ivar Skramstad, leverer kornet sitt, men vet ikke om det er bra nok til at han får betalt.

FOTO: JENNY MARIE SVEEN / NRK

✉ Mette Finborud Børresen
Journalist

✉ Ann-Kristin Mo
Journalist

✉ Morten Stenberg
Journalist

✉ Jenny Marie Sveen
Fotograf

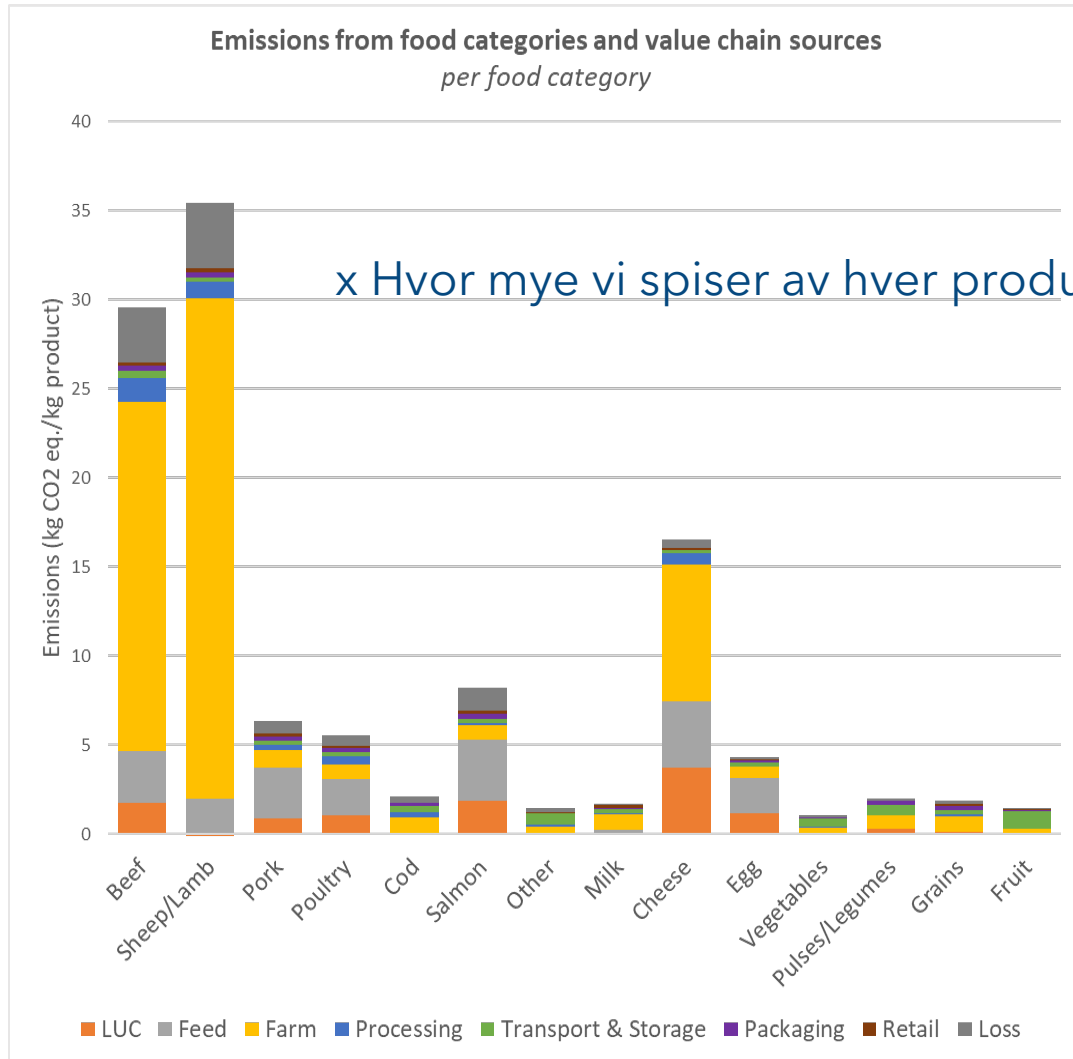
Publisert 17. sep. 2023 kl. 10:45
Oppdatert 18. sep. 2023 kl. 08:40

Artikkelen er mer enn ett år gammel.

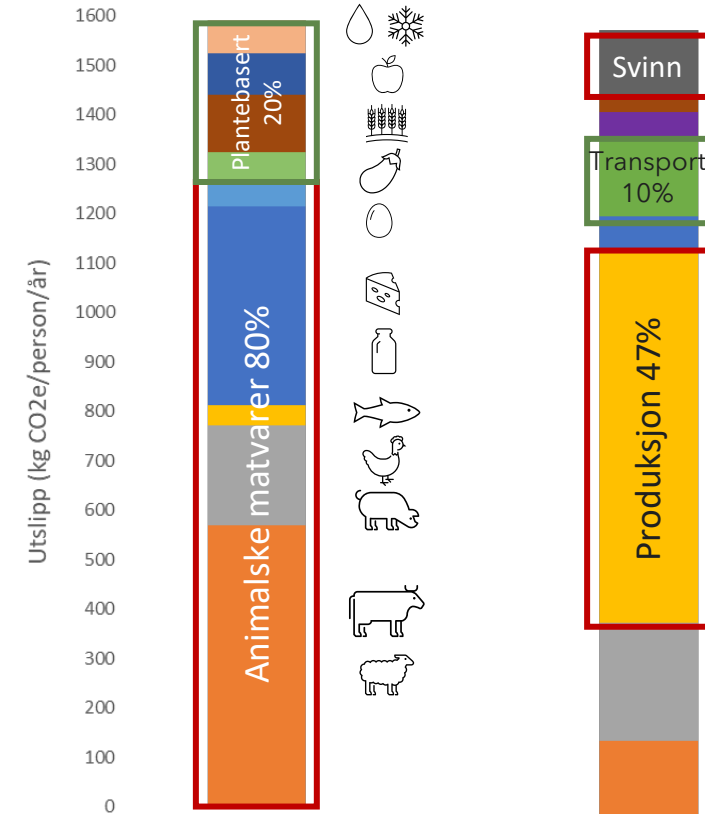
Kilde begge bilder/historier: NRK, 2023

Hvordan påvirker norsk matforbruk dette?

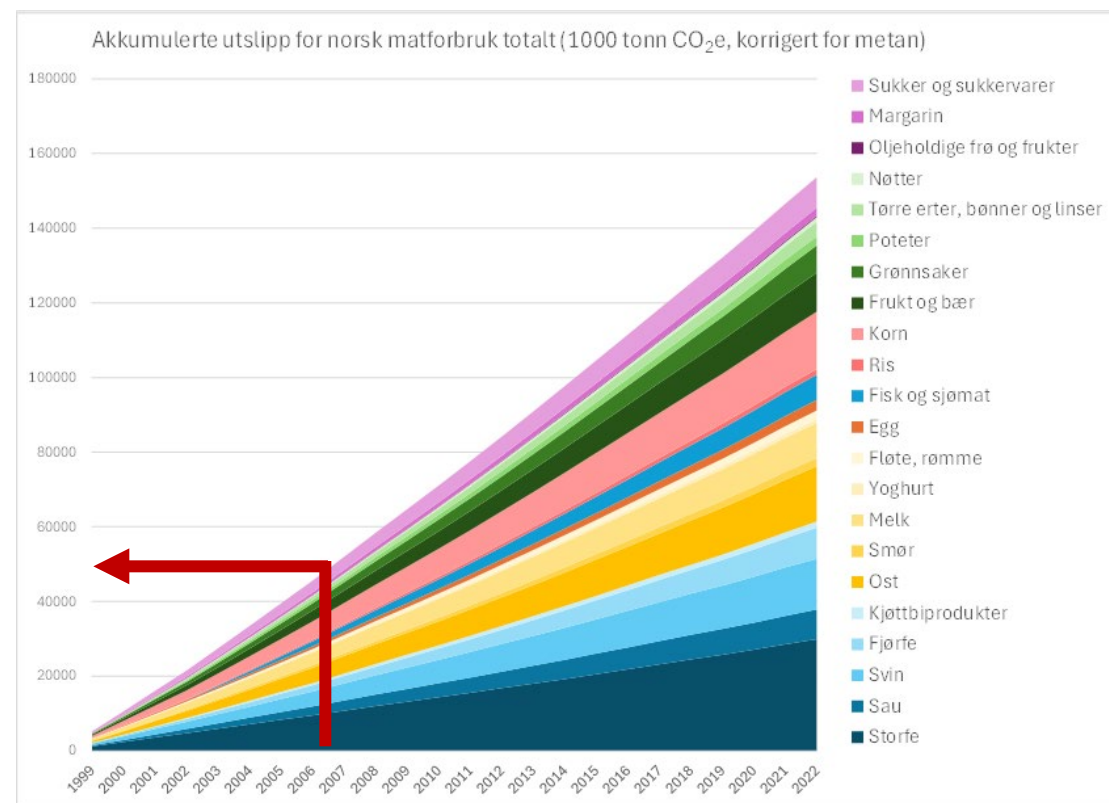
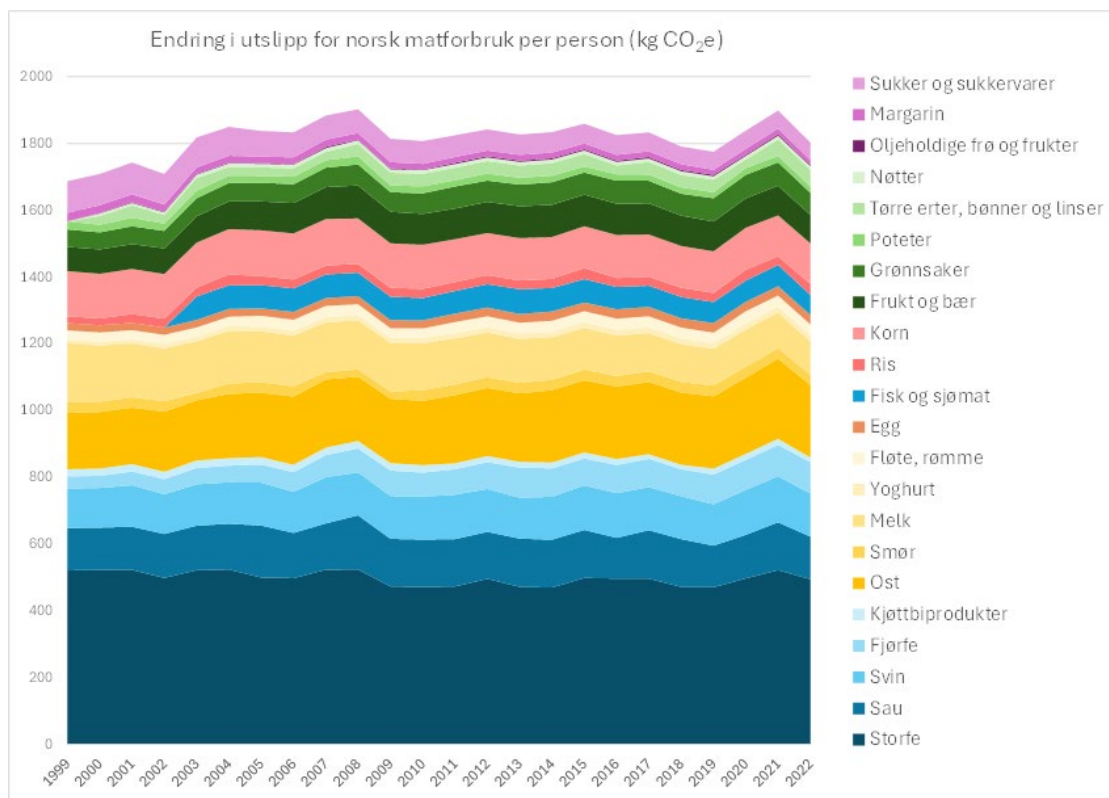
Source: van Oort et al 2021

Utslipp av norsk matforbruk

Lokal mat: Høye utslipp. **Transport** betyr lite.
Redusert matsvinn kan redusere utslipp!
Hva vi spiser betyr mer enn **hvor** det kommer ifra

Klima og miljøpåvirkninger

Utslippsreduksjon: viktig, og ikke i rute

Riksrevisjonen: Jordbruket langt fra å nå klimamålene sine

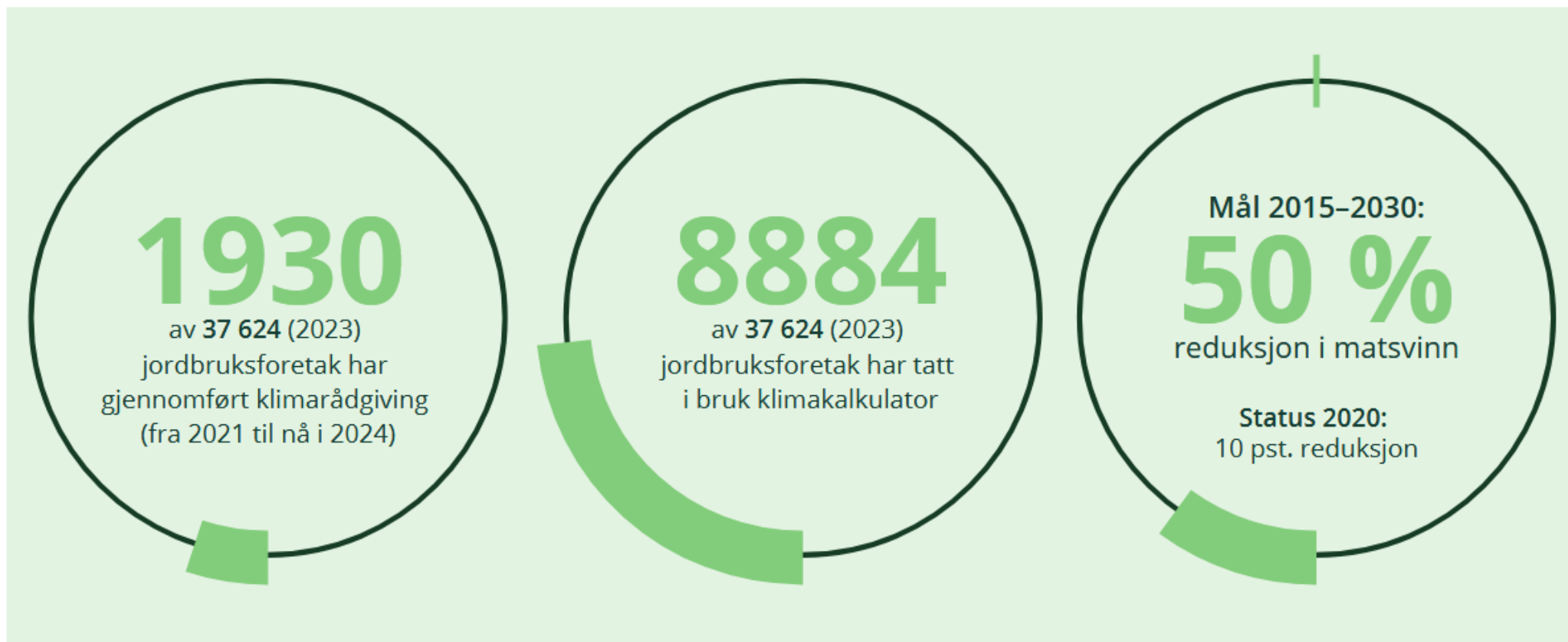
Riksrevisor Karl Eirik Schjøtt-Pedersen. Foto: Ole Berg-Rusten / NTB

Intensjonsavtalen:

- Produktforbedringer
 - Fangst
 - Kosthold
-
- Planen er kortsiktig: 2030
 - Referansjebane: ingen reelle kutt
 - Dårlig måloppnåelse så langt: gjenstår 4,94 millioner av 5 millioner tonn CO₂e

Hva betyr dette for investeringer og satsinger framover?

Arbeidet med klimatilpasning og matsvinn

Regjeringens klimastatus og -plan 2024: Arbeid i jordbruket opp mot 2030 målsetninger

Muligheter!

Kilde: NLR/NMBU (VOM prosjektet)

– Vi har fått litt hakeslepp av å se hva som er mulig

Over fire kilo tunge gresskar, bønner i mange varianter, blomkål med ulike fargevalører og mye, mye mer. Jo da, vekstsesongen 2024 har vært god, og det merker de som jobber med å utforske potensialet for mer plantebasert matproduksjon i Målselv.

GJERMUND NILSEN
gjermund.nilsen@folkebladet.no
915 11 290

– Det har jo vært en veldig god vekstsesong i år, og vi må ha et sammenligningsgrunnlag for å kunne si om dette er helt spesielt. Men vi har fått litt hakeslepp av å se hva som er mulig, og nå blir det interessant å se om vi kan gjenta dette i et normalår, sier Kristin Sørensen.

Ikke er rådgiver i Norsk Landbruksrådgiving SA, og sammen med kollega Kristina Poskeviciene er hun nå i gang med innhøsting i et forsøksfelt på Moen i Målselv. Der testes vekstmulighetene for mange typer matplanter som det ikke har vært vanlig å dyrke i Nord-Norge, og resultatene er jevnt over forbløffende gode.

– Vi er med i et nasjonalt kartleggingsprosjekt for å se på muligheter og teste dyrkingsgrensa for ulike vekster, men målet er slett ikke at vi gjennom dette skal bytte ut melk og kjøtt med plantebasert mat i kostholdet vårt, sier Sørensen.

Nasjonalt prosjekt

Del av det de driver med er ledd i et nasjonalt program i regi av Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) på Ås. Dette programmet har som mål å kartlegge virkemidler og muligheter for omstilling av matsystemet, der bærekraft og mindre klimabelastning er viktige siktemål. I Målselv jobber man da med å se på

●● Det vi så langt ser er veldig oppløftende, og det blir nå veldig spennende å jobbe videre med dette.

mulighetene for å dyrke «nye» grønnsaker og nye varianter av kjente grønnsaker i den nordlige delen av landet, og i Målselv har man da i denne omgang først og fremst konsentrert seg om gresskar og bønner.

– Vi har da prøvd ut 12 ulike typer gresskar og åtte typer bønner, og resultatet er i noen tilfeller oppsiktsvekkende bra. Vi har allerede veldig tynne gresskar på over fire kilo, og det er forbløffende å se hvor mye disse har vokst etter at vi satte dem ut 25. juni, sier Sørensen, og legger til at gresskarplantene først ble sådd som oppsalplanter i veksthus på vårrparten.

Mange typer

Men gresskar og bønner er ikke det eneste som dyrkes fram i forsøksfeltet. Fire typer blomkål (med ulike farger), fem typer nepe, seks typer kålrot og fem typer tidligpotet er også dyrket fram, og i tillegg har de også dyrket ulike typer andre grønnsaker i et demonstrasjonsfelt på forsøksarealet som er eid av Solveig og Dag Idar Nilsen.

– Her planter vi ut ulike typer grønnsaker på ulike tidspunkt i juni og juli for å kunne følge og sammenligne veksten, og her har vi dyrket fram purpurkål, brokkoli, spisskål, høstkål, sommerkål, tre typer grønnkål, to typer knutekål og reddiker, sier Sørensen, og legger til at fylkeskommunen i de tre nordligste fylkene er tette med midler for å finansiere de delene av grønnsaksuttestinga som ikke er omfattet av det nevnte NMBU-prosjektet, og den varme sommeren har altså bidratt til en svært god

vekstsesong i år, men Sørensen er klar på at den gode veksten i alle tilfeller viser at det er et potensial for flere (bokstavelig talt) matnyttige dyrkingsalternativer i nord.

– Ja, dette viser at det er et stort potensial. Når det gjelder gresskar så er det jo hagedyrkere som har dyrket fram gresskar her tidligere også, men det er ingen større gresskarproduksjon her. Og vi ser også at det er et potensial for bønner, der de plantene vi nå høster ble sådd rett i varmen jord uten å ha blitt oppøst i drivhus først, sier Sørensen.

●● Resultatet er i noen tilfeller oppsiktsvekkende bra.

Må utvikles

Sørensen sier at selv om vi i dag har et politisk villet landbruk i den nordlige delen av Norge, er det viktig å utvikle og utnytte de mulighetene som finnes på vei inn i et framtidig egen matproduksjon og forsyningsikkerhet for innbyggerne vi bli viktig.

– Her i nord er vekstsesongen kort, men veldig bystet. Det vi ser er at lyset og midnattssola i mange henseender kompenserer for en kort vekstsesong, og vi må da utvikle produksjonen og finne de beste måtene å utnytte forutsetningene på. Det vi så langt ser er veldig oppløftende, og det blir nå veldig spennende å jobbe videre med dette, sier hun, og gir kollega Kristina Poskeviciene ros for måten hun har fulgt opp forsøksfeltet på gjennom sommeren.

– Kristina har gjort en kjempejobb med å holde feltet uagresert, og det har vært et viktig forutsetning for den veksten vi nå høster. Det er også verdt å merke at vi ikke har sprøytet feltet her med noen fura for kjemikalier, og vi har faktisk heller ikke vannet her i sommer, sier hun.

STOR SAKER: Høst 12 typer gresskar er blitt dyrket fram i forsøksfeltet på Moen i Målselv, og de største av disse er veldig tynne over fire kilo. – Det viser at det er potensial for gresskardyrking i landbruksrådgiving kollega Kristina Poskeviciene er ansvarlig for oppfølginga av forsøksfeltet.

FARGERIKT: Denne gule blomkålen har vokst fram på Moen, og det samme har blomkål i flere andre fargevalører.

BØNNHØST: Åtte ulike typer bønner er dyrket fram i feltet gjennom sommeren, og nå er Kristin Sørensen og Kristina Poskeviciene spent på om det er mulig å gjenta vekstsuksessen i et nordnorsk normalår.

FORSKNING: Jobben som Kristin og Kristina gjør på Moen er ledd i et større prosjekt i regi av Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), og deler av virksomheten er også finansiert av fylkeskommunen i nord. Det overordnede målet er å teste ut dyrking av nye matsorter i nord, og sommerens resultater har vært svært oppløftende.

Alle foto: Gjermund Nilsen

Kilde: folkebladet, 2024

Kilde: Helsedirektoratet, 2024

Teknisk potensiale, men det trenges også politikk

https://www.nrk.no/klima/nye-funn_-vi-kan-dyrke-m...

Nye funn: Vi kan dyrke mye mer grønnsaker i Norge

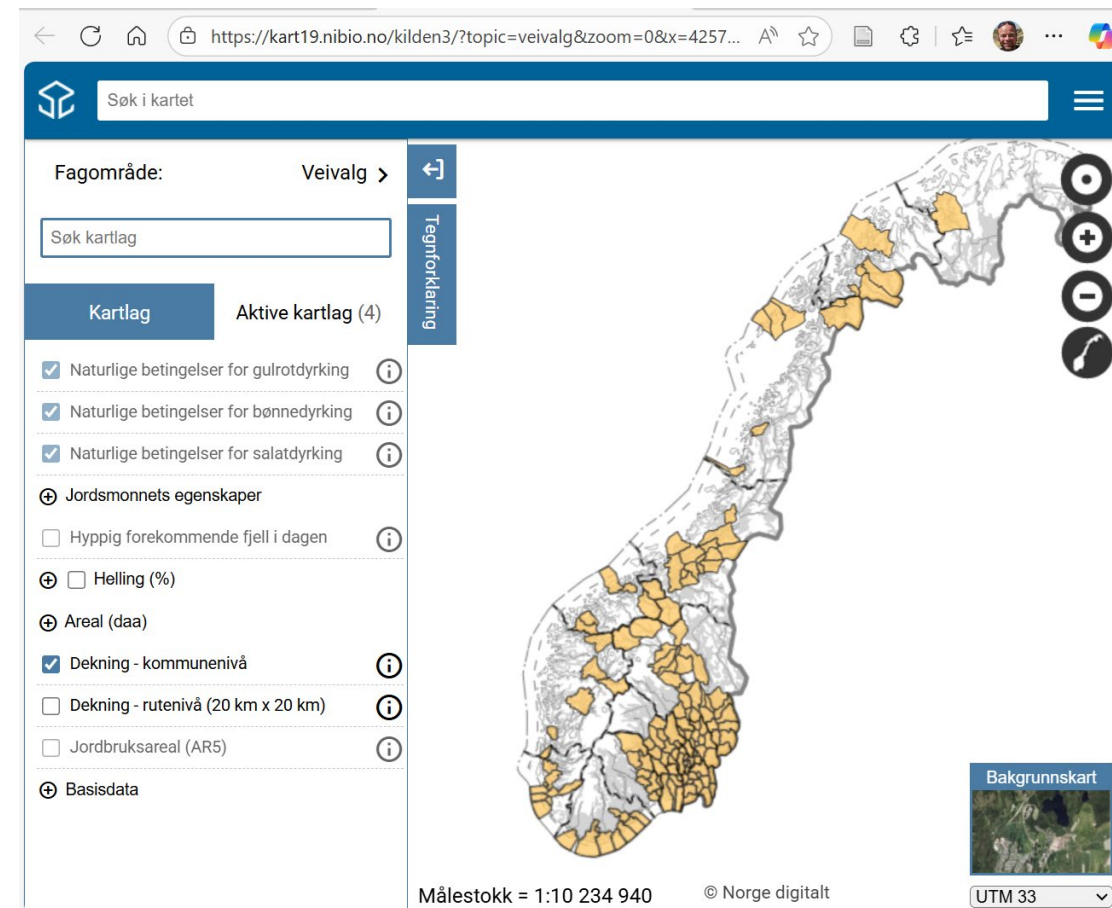
Enten det handler om klima, selvforsyning eller helse, anbefaler ekspertene mer grønnsaker. Hvorfor skjer det ikke?

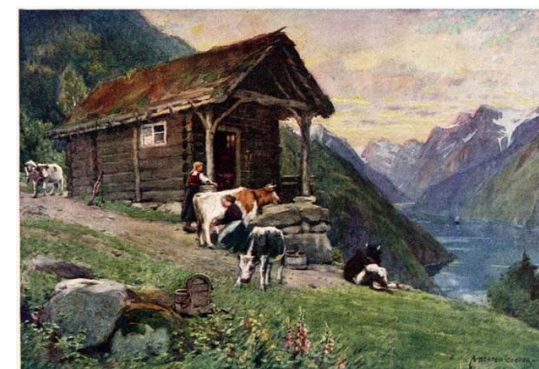
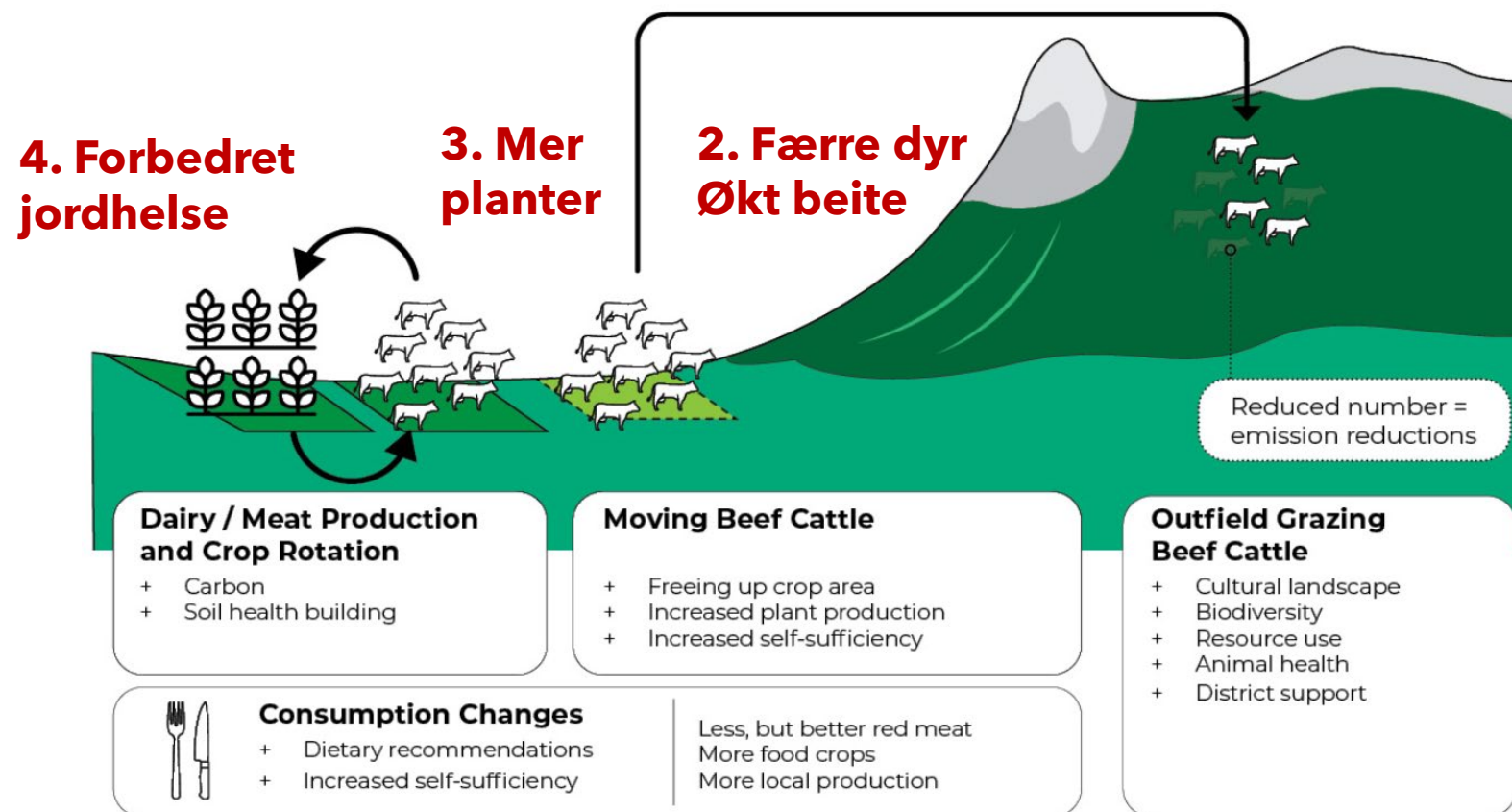
IKKE OVERRASKET: Bonde Severin Romer Iversen er ikke overrasket over at det mulig å dyrke mer grønnsaker i Norge.

[Anne Skifjeld](#)
Journalist

[Milana Knežević](#)
Journalist

Endringer i hva, hvor, hvordan vi produserer og spiser kan øke måloppnåelse!

1. Kostråd: Spis mer planter, mindre kjøtt

van Oort et al. 2024

Oppsummering

- Mange mål rund mat (produksjon, klima, natur, helse)
 - Mangel på tydelig politisk mål og signaler innenfor klima/miljø/helse rammene
 - Dårlig måloppnåelse så langt
 - Planer for 2030 ser ikke langt nok i framtiden
 - Risiko for matproduksjon øker
-
- Mange (nye) muligheter i matproduksjon
 - Bedre måloppnåelse er mulig
 - Trenges støtte i politikk, subsidier og infrastruktur

Virkemidler for Omstilling av Matsystemet

Takk for meg

Bob van Oort

www.cicero.oslo.no

@CICERO_klima

Bilde: Astrid Arnslett/CICERO